

На правах рукопису

БАВУЛІН Олександр Іванович

УДОСКОНАЛЕННЯ ГАЛУЗЕВОЇ СТРУКТУРИ ЦИБУЛЬСІЧИХ ГОСПОДАРСТВ
/на прикладі радгоспів "УКРСОРТНАСІННЄВОЧ"/

08.00.05 - економіка, планування, організація управління
народним господарством і його галузями /сільське господарство/

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків - 1993

Дисертація підготовлена в Харківському державному аграрному
університеті ім. В.В.Докучаєва,

Наукові керівники - кандидат економічних наук,
професор Шиян В.Й.,
кандидат економічних наук,
доцент Мукова Б.О.

Офіційні опоненти - доктор економічних наук,
професор Бесєдін М.О.,
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
Лисак Б.П.

Провідна організація - Український інститут аграрної економіки
УААН

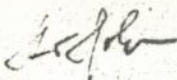
Захист дисертації відбудеться "10" грудня "1993р. о 12⁰⁰
годині на засіданні спеціалізованої ради К 120.21.01 при Харків-
ському державному аграрному університеті ім. В.В. Докучаєва за
адресою:

312131, м.Харків, п/в "Комуніст - I", навчальне містечко ХДАУ.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Харківського
державного аграрного університету ім. В.В.Докучаєва.

Автореферат розіслано "9" листопада "1993р.

Учений секретар
спеціалізованої ради



О.Т. ЛУШОВИЙ

ЛНБ України ім.В.Стефаніка



00810707 (N)

ЛНБ ім. В. Стефаніка
АН України

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Природні умови України сприятливі для вирощування овочевих культур у відкритому ґрунті. Одним з найбільш поширених овочевих культур є цибуля. Вона має цінні смакові та харчові якості і споживається населенням протягом всього року, а також використовується як сировина в консервній промисловості.

Загальна площа цибулі ріпчастої в усіх країнах світу становить 1,5 млн.га. В Україні в 1992р. при загальній площі товарних овочевих культур майже 500тис.га цибуля ріпчаста займала біля 71тис.га / 15% /.

Обсяги виробництва цибулі ріпчастої в Україні поки що не забезпечують науково обґрунтовану річну норму її споживання / 10кг на душу населення/. У збільшенні виробництва гварних овочів, підвищенні його економічної ефективності важливу роль відіграє досконала система насінництва овочевих культур. Овочевим насінництвом в Україні займається мережа спеціалізованих насінницьких радгоспів об'єднання "Укрспортнасінновоч".

Більшість спеціалізованих насінницьких господарств не мають науково обґрунтованої спеціалізації, їх внутрішньогалузева структура вимагає істотного поліпшення та оптимізації. В значній частині господарств немає чітко визначеної спеціалізації виробництва насіння овочевих культур з найбільш повним використанням біокліматичного потенціалу та зосередженням насінницьких посівів в зонах з найсприятливішими ґрунтово-кліматичними умовами.

На сучасному етапі формування соціально орієнтованої ринкової економіки, реформування АПК України необхідність стабілізації розвитку його галузей ставить ряд важливих завдань і перед овочевим насінництвом, серед яких найбільш вагоме значення має зростання виробництва високоякісного дешевого насіння овочевих культур в обсягах, необхідних для задоволення потреб товарного овочівництва республіки в насінні, а також для вивозу його на ринок Схід та інших країн.

У вирішенні цього завдання важливу роль повинна відігравати аграрна економічна наука. Проте економіка та організація овочевого насінництва в республіці вивчені ще недостатньо, і перш за все питання економічної ефективності виробництва насіння окремих овочевих та баштанних культур. В Україні немає жодної фундаментальної наукової роботи з цих питань, а була ж бо республіка в складі колишнього

СРСР значним виробником насіння овочевих та баштанних культур. Окремі питання економіки виробництва насіння овочевих та баштанних культур розглядаються в наукових статтях А.Д.Богданова, в.М.Гризенкова, О.Т.Коваля, Г.Я.Козака, Т.Б.Кучеренки, Б.П.Лисюка, Б.О.Муковоза, В.Й.Шияна та інших дослідників. Найбільший внесок у вивчення економіки овочевого насінництва республіки зробили Б.П.Лисюк та Г.Я.Козак.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є розробка моделі типового насінницького цибулесіючого господарства для основних ґрунтово-кліматичних зон України. Згідно цієї мети були поставлені такі завдання:

- про аналіз уваги існуючих показників рівня спеціалізації сільськогосподарських підприємств і дати оцінку цим показникам;
- вивчити сучасний стан розміщення виробництва насіння цибулі ріпчастої в Україні, рівень його концентрації та спеціалізації в насінницьких господарствах;
- дослідити рівень інтенсифікації насінництва цибулі ріпчастої та його економічну ефективність;
- обґрунтувати галузеву структуру насінницьких цибулесіючих господарств, в тому числі овочевого насінництва, в основних ґрунтово-кліматичних зонах республіки.

Предмет та об'єкт дослідження. Предметом дослідження були головні закономірності розвитку овочевого насінництва України та роль інтенсивних факторів в динаміці виробництва насіння овочевих та баштанних культур, в тому числі цибулі ріпчастої, об'єктом дослідження служили цибулесіючі господарства "Укрсортонасінсєвоц". Дослідження проводилось з поглибленим аналізом економіки виробництва насіння овочевих та баштанних культур у типових господарствах різних ґрунтово-кліматичних зон республіки.

Наукова новизна. Комплексне дослідження економічної ефективності виробництва насіння цибулі ріпчастої в цибулесіючих господарствах України завершено обґрунтуванням їх галузевої структури.

На захист виносяться такі елементи дослідження:

- пропозиції з обґрунтування зонального розміщення виробництва насіння цибулі ріпчастої, площа якої становитиме в господарстві залежно від зони 150-300га;
- розроблені автором параметри цибулесіючих господарств, в товарній продукції яких овочеве насінництво становитиме 50-60%, а молочне скотарство - 17-30%.

Обґрунтовано пропозиції з удосконалення галузевої структури овочевого насінництва, які передбачають обмеження виробництва насіння двома-трьома провідними та двома-трьома допоміжними насінними культурами.

Практична значимість дослідження. виявлені закономірності впливу розмірів виробництва насіння цибулі ріпчастої та його спеціалізації на економічну ефективність дозволять визначити раціональні обсяги виробництва та рівень спеціалізації в насінницьких цибулесіючих господарствах. Оцінка рівня інтенсифікації насінництва цибулі ріпчастої та його економічної ефективності дають можливість розробити ефективну систему заходів з подальшої інтенсифікації галузі та з підвищення її економічної ефективності. Вивчена автором економічна ефективність виробництва насіння цибулі ріпчастої в різних ґрунтово-кліматичних зонах є основою для його обґрунтованого зонального розміщення в республіці. Розроблені та запропоновані автором для різних зон типи насінницьких цибулесіючих господарств забезпечать істотне підвищення їх рентабельності, ефективності галузі, зокрема виробництва насіння цибулі ріпчастої.

Апробація та реалізація результатів дослідження. Результати дослідження передано республіканському об'єднанню "Укрсортонасєвооч", розглянуто на засіданні його правління та спеціалістами, схвалено і прийнято до впровадження у виробництво. На прохання об'єднання розроблено рекомендації з удосконалення спеціалізації насінницьких цибулесіючих господарств.

Основні результати дослідження доповідались на обласній науково-практичній конференції членів НТТ агропрому та БЕТ /м.Суми, 1990/; на обласній науково-практичній конференції членів ВАНТ і СЛУ /м.Суми, 1991/; на науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу Сумського сільськогосподарського інституту /м.Суми, 1993/.

Результати досліджень опубліковані в чотирьох наукових п.цях.

Обсяг та структура роботи. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій. Містить 56 таблиць і один малюнок. Список використаної літератури має 151 найменування. Роботу викладено на 163 сторінках машинописного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі "Спеціалізація як фактор підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва" на основі вивчення літе-

ратурних джерел дається критичний огляд основних теоретичних положень та концепцій з даної теми.

Кожній суспільній формації, кожному рівневі розвитку продуктивних сил і виробничих відносин відповідає своя стадія суспільного розподілу праці.

Розподіл праці - історично неперервний процес, який породжує відокремлення та диференціацію галузей суспільного виробництва, веде до посилення внутрішньогалузевого та міжгалузевого товарообміну, створює сприятливі умови для прискорення науково-технічного прогресу, що забезпечує підвищення продуктивності праці. Розподіл праці в сільському господарстві, його спеціалізація в значній мірі визначаються специфічними особливостями: перешлетенням економічних та біологічних законів відтворення, сезонністю використання засобів виробництва і праці, залежністю результатів виробництва від ґрунтово-кліматичних умов, короткими строкami надходження багатьох видів продукції, складністю її зберігання.

На спеціалізацію господарств у насінницькій овоче-баштанних культур, яке є однією з найбільш складних галузей сільського господарства, в значній мірі впливає висока трудомісткість вирощування насіння різних культур, сортів і гібридів, відсутність системи машин. Тому вирощування в одному господарстві, в його внутрішніх підрозділах значного набору різних за технологією насінних культур часто малоефективне. В зв'язку з цим необхідно удосконалювати господарську, внутрішньогосподарську та галузеву насінницьку спеціалізацію господарств. Разом з тим спеціалізовані насінницькі господарства навіть при високому рівні спеціалізації не можуть займатись лише виробництвом насіння овоче-баштанних культур - вони повинні розвивати виробництво інших видів продукції, яке найбільш ефективно пов'язується з овочевим насінництвом.

Слід зазначити, що в Україні, незважаючи на значну роботу по зміцненню матеріально-технічної бази насінницьких господарств, по поглибленню спеціалізації та концентрації виробництва насіння, ці показники ще далекі від оптимального рівня. Насінницькі господарства навіть в однакових ґрунтово-кліматичних умовах значно різняться між собою рівнем спеціалізації, розвитком провідної галузі - насінництва овоче-баштанних культур, його внутрішньогалузевим структур.

В багатьох господарствах, що займаються виробництвом насіння, ця галузь не є основною, її розміри не завжди узгоджені з рівнем розвитку матеріально-технічної бази, забезпеченість трудовими та

іншими ресурсами. Відсутність чітко визначеної господарської спеціалізації насінницьких господарств, недосконалість внутрішньогалузевої спеціалізації в овочевому насінництві знижують економічну ефективність галузі. Поглиблення спеціалізації в насінництві тісно пов'язане з рівнем концентрації насінних посівів. Невеликі розміри виробництва насіння стримують перехід на індустріальну основу, не дозволяють впроваджувати сучасні інтенсивні технології, знижувати трудомісткість виробництва.

В останні роки, в умовах переходу до ринку розміри галузі насінництва в ряді радгоспів "укрсортнасіннеовоч" не завжди обґрунтовано зменшуються. Поглиблення ж внутрішньогалузевої спеціалізації повинно ґрунтуватись на оптимальному рівні концентрації виробництва з урахуванням створення передумов для переходу до індустріальних технологій, найбільш повного використання природних та економічних умов господарств, а також відходів овочевого насінництва та побічної продукції.

Подальше збільшення виробництва високоякісного насіння овоче-баштанних культур районованих сортів і гібридів в умовах ринкової економіки вимагає поглиблення спеціалізації і концентрації в цій галузі. Головними напрямками цієї роботи повинні стати удосконалення внутрішньогосподарської спеціалізації насінницьких господарств і внутрішньогалузевої спеціалізації з овочевому насінництві, створення спеціалізованих, обґрунтованих за розмірами насінницьких господарських структур з оптимальним набором культур і чітко визначеною спеціалізацією на вирощуванні насіння.

У другому розділі "Сучасний стан розвитку насінництва цибулі ріпчастої" аналізуються розміщення, концентрація, спеціалізація виробництва насіння цієї культури, рівень інтенсивності та економічна ефективність її виробництва.

Основними виробниками насіння овочевих та баштанних культур в Україні є насінницькі радгоспи об'єднання "Укрсортнасіннеовоч", на які припадає майже 80% всіх посівів цих культур і біля 70% заготівлі їх насіння в республіці /табл. I/. Одним з провідних насінєвих культур в цих господарствах є цибуля ріпчаста, яка займає в загальних посівах насінників понад 11% їх площі. Насінницькі радгоспи щорічно забезпечують понад 72% заготівель насіння цибулі ріпчастої в республіці. В окремі роки їх питомо вага в загальному обсязі заготівель насіння цибулі перевищує 83%.

Насінництво цибулі ріпчастої в насінницьких радгоспах "Укр-

сортнасінеовоч" розміщене у чотирьох природно-кліматичних зонах /табл.2/.

І. Динаміка посівних площ насадників овоче-баштанних культур і обсягу заготівель І. насіння в Україні

Показники	1987	1988	1989	1990	1991
Посівна площа насадників овоче-баштанних культур та кормових коренеплодів, всього га	86633	87874	83546	82193	67240
Посівна площа насадників овоче-баштанних культур в радгоспах "Укрсортнасінеовоч" га	56760	55511	51650	53193	43947
в тому числі: насадники цибулі ріпчастої	3106	4226	3285	2355	942
маточники цибулі ріпчастої	3664	3496	2892	2528	1641
Питома вага радгоспів "Укрсортнасінеовоч" в обсязі заготівель насіння овоче-баштанних культур в Україні, %	75,1	72,9	70,8	69,9	63,3
Обсяг заготівель насіння цибулі ріпчастої в Україні, ц	5953	6078	7381	8371	1956
Питома вага радгоспів "Укрсортнасінеовоч" в обсязі заготівель насіння цибулі ріпчастої в Україні, %	83,3	76,3	83,7	72,3	66,4

Основне виробництво насіння цієї культури /72-85%/ сконцентроване у Північному і Центральному Степу, а також у Південному Степу.

Виробництвом насіння цибулі ріпчастої щорічно займаються 34-39 насадницьких радгоспів. Їх групування за площею посіву показало, що більшість господарств / понад 69% / мають її в межах 45-12 га. Основний обсяг насіння виробляють радгоспи, в яких ці площі відносно невеликих розмірів. Групування радгоспів за валовим збором насіння свідчить про те, що 61% радгоспів мають середнє валове виробництво насіння 63ц на господарство при середній площі посіву цибулі на насіння 65га / табл. 3/.

Вивчення впливу розмірів виробництва насіння цибулі ріпчастої на його економічну ефективність показує, що із зростанням рівня концентрації виробництва підвищується ефективність насадництва цибулі.

2. Виробництво і закупівля насіння цибулі ріпчастої по природно-кліматичних зонах України, ц

Природно-кліматичні зони	1987	1988	1989	1990	1991
Обсяг виробництва					
Лівобережний Лісостеп	553	649	1119	1071	348
Правобережний Лісостеп	463	66	428	385	4
Північний і Центральний Степ	2162	2193	2333	2467	1411
Південний Степ	1841	1821	2579	2280	291
Всього по Україні	5059	4729	6459	6203	2054
Обсяг закупок					
Лівобережний Лісостеп	553	665	1119	1019	271
Правобережний Лісостеп	422	85	415	321	-
Північний і Центральний Степ	2177	2183	2318	2430	965
Південний Степ	1605	1824	2329	2261	308
Всього по Україні	4957	4757	6161	6051	1544

3. Групування радгоспів "Укрсортонасінняовоч" за площею і валовим збором насіння цибулі ріпчастої / 1988 - 1990рр. /

Групи радгоспів	Кількість господарств у групі	Питома вага господарств, %	Площа на одне господарство, га	Валовий збір на одне господарство, ц
-----------------	-------------------------------	----------------------------	--------------------------------	--------------------------------------

За площею посіву, га

I / до 45,0 /	6	15,4	16	12,8
II / 45,1 - 88,0 /	15	38,5	67	108,1
III / 88,1 - 131,0 /	12	30,6	104	150,9
IV / 131,1 - 174,0 /	5	12,7	155	331,8
V / понад 174,1 /	1	2,6	259	742
Разом:	39	100	87	151,5

За валовим збором, ц

I / до 148,0 /	24	61,5	65	63,2
II / 148,1 - 296,0 /	9	23,0	96	195,8
III / 296,1 - 444,0 /	4	10,3	132	359,3
IV / 444,1 - 592,0 /	1	2,6	158	479
V / понад 592,1 /	1	2,6	259	742
Разом:	39	100	87	151,5

Найбільш ефективним виробництво насіння виявилось у насінницьких радгоспах з площею посіву цієї культури понад 100га і заложеним виробництвом насіння в розрахунку на господарство 300ц і більше / табл. 4 /.

4. Вплив концентрації виробництва на ефективність насінництва цибулі ріпчастої у радгоспах "Укрсортонасіннеовоч" /1968-1990рр./

Показники	Групи радгоспів за обсягом виробництва насіння на господарство, ц			В середньому по всіх радгоспах
	I /до 167,8/	II 167,9-372,6/	III /понад 372,7/	
Кількість радгоспів	26	7	3	35
Вироблено насіння в розрахунку на господарство, ц	86	245	433	148
Площа насінників цибулі в розрахунку на господарство, га	75	106	158	68
Урожайність насіння, ц/га	1,15	2,29	2,75	1,67
Середньорічна ціна насіння, крб.	2709	1800	1613	2104
Грошові надходження від реалізації насіння з 1га насінників, крб.	4205	7841	9699	5966
Прибуток /+/, збиток /-/ від насінництва цибулі в розрахунку на 1га насінників, крб.	1090	3716	5739	2441
Рентабельність, %	35,0	40,1	137,5	69,5

Із розміщенням і концентрацією виробництва насіння цибулі ріпчастої тісно пов'язана його спеціалізація. В умовах першого, до ринкової економіки удосконалення спеціалізації в самому свочево-му насінництві, більш чітко виділення насінних культур в цій галузі має особливо важливе значення для підвищення економічної ефективності виробництва насіння. Групування цибулесімейних насінницьких радгоспів за питомою вагою насіння цибулі у товарній продукції овоче-баштанного насінництва показує, що із 36 досліджуваних господарств у чотирьох питома вага насінництва цибулі не перевищує 13%, у 22-х становить 24-57, у п'ятих - не більше 57%. У першій і другій групах радгоспів, де питома вага насіння цибулі в товарній продукції складала в середньому відповідно 8 і 16%, урожайність

насіння становила 0,6-0,7ц/га, собівартість 1ц продукції 3,5-3,6 тис.крб., а виробництво насіння було збитковим.

Починаючи з третьої групи, урожайність підвищилась від 1,2 до 2,5 ц/га, собівартість 1ц насіння знизилась від 2,8 до 1,7 тис.крб., рентабельність зросла від 30 до 113%. Найбільш рентабельним /112,6% / виробництво насіння було в радгоспах п'ятої групи, де в розрахунку на господарство площа посіву цибулі становила 107га, валове виробництво насіння - 268ц, а його середня питома вага в товарній продукції оводевого насінництва - 51% /табл. 5/.

5. Вплив різної спеціалізації на ефективність вирощування насіння цибулі ріпчастої в радгоспах "Укрсортонасіннеовоч" /1988-1990рр./

Показники	Групи радгоспів за питомою вагою цибулі ріпчастої в товарній продукції насінництва, %						В середньому по всіх радгоспах
	I	II	III	IV	V	VI	
	13,0	24,0	35,0	46,0	57,0	157,1	
	/до	/13,1	/24,1	/35,1	/46,1	/понад	

Кількість господарств у групі	4	5	7	7	8	5	36
Питома вага насіння цибулі в товарній продукції насінництва, %	8,1	18,4	30,3	37,7	51,3	60,9	40,2
Урожайність насіння, ц/га	0,6	0,7	1,2	1,8	2,5	2,4	1,8
Собівартість 1ц, крб.	3511	3772	2769	2256	1653	1762	2051
Прибуток/+, збиток/-/, крб./га	-56,6	-537,3	957	2727	4671	4196	2618
Рентабельність, %	-2,7	-21,3	29,8	65,4	112,6	96,8	72,2

В багатьох насінницьких радгоспах України відсутня достатньо обґрунтована господарська і внутрішньогалузева спеціалізація в насінництві овоче-баштанних культур, не визначені розміри їх посівних площ у насінницьких цибулесіючих господарствах. Про це свідчать значні розбіжності у рівні спеціалізації насінництва цибулі ріпчастої в цибулесіючих господарствах по зонах. Так, в середньому за 1987-1990рр. питома вага виробництва насіння цибулі ріпчастої в товарній продукції насінництва овоче-баштанних культур насінницьких цибулесіючих господарств змінювалась в Північному і Централь-

ному Степу від 35,4% в радгоспі "Баглейський" Дніпропетровської області до 62,1% в радгоспі "Петромихайлівський" Запорізької області, в Південному Степу - від 8,8% в радгоспі "Завети Ілліча" Запорізької області до 46,9% в радгоспі "Родіна" цієї ж області.

Важливим фактором економічної ефективності виробництва насіння цибулі ріпчастої є його інтенсифікація. Групування насінницьких цибулесіючих господарств за рівнем виробничих затрат на 1га посіву насіннєвої цибулі-ріпки показує, що із зростанням рівня інтенсивності виробництва насіння підвищується її врожайність, поліпшуються економічні показники.

Найбільш ефективним виявилось насінництво цибулі ріпчастої в радгоспах, де виробничі витрати на 1га були в межах 4,6-6,7тис. крб. В цих господарствах при урожайності насіння 2,67 ц/га його собівартість виявилась найменшою /1903крб./, а рентабельність - найбільш високою /118,3%/. Подальше збільшення виробничих затрат сприяє помітному зростанню урожайності насіння, але воно забезпечує зниження його собівартості і підвищення рентабельності /табл. 6/.

Вивчення рівня інтенсивності насінництва цибулі ріпчастої у насінницьких господарствах республіки за 1965-1990рр. показує, що в 1966-1990рр. він збільшився на 21,3% при підвищенні урожайності насіння на 22,0% і майже незмінній їх собівартості.

6. Групування цибулесіючих господарств за виробничими затратами на 1га насінників цибулі ріпчастої у радгоспах "Укрсорт-насіннєвоч" /1969-1990рр./

Показники	Групи радгоспів за виробничими витратами на 1га насінників цибулі ріпчастої				в середньому по всіх радгоспах
	I до 4560,0/	II 4560,1-6666,0/	III 6666,1-8756,0/	IV понад 8756,0/	
Кількість господарств у групі	20	11	2	2	35
Виробничі затрати, крб/га	3550	5037	7092	6939	4468
Урожайність насіння, ц/га	1,76	2,67	2,79	4,25	2,23
Собівартість 1ц насіння, крб.	1933	1883	2574	2294	1973
Рентабельність, %	106,9	118,3	46,7	76,7	106,2

Вивчення досвіду вирощування насіння цибулі ріпчастої в насінницьких господарствах переконує в тому, що ті господарства, які широко й уміло використовують інтенсивні фактори виробництва - засоби хімізації, зрошення, комплексну механізацію робочих процесів, підвищують культуру землеробства, впроваджують досягнення науки, техніки, передового досвіду, - отримувть більш високі урожаї насіння при менших затратах виробництва. Це потребує додаткових вкладень, але вони окупатся додатковою продукцією, зниженням її собівартості. В цьому переконує досвід виробництва насіння цибулі ріпчастої в передових насінницьких господарствах України. Наприклад, в радгоспі "Балка" Василівського району Запорізької області в середньому за 1987-1990рр. при виробничих затратах 2561крб./га урожайність насіння цибулі ріпчастої дорівнювала 1,02ц/га, собівартість 1ц - 2503крб., а у радгоспі "Родіна" цього ж району при затратах матеріально-грошових засобів 3477крб./га урожайність насіння була у 2,5 рази вищою /2,56ц/га/, а собівартість 1ц майже удвічі нижчою /1345 крб./.

Виробництво насіння цибулі ріпчастої у насінницьких радгоспах є рентабельною галуззю. Найбільш високу урожайність насіння /понад 2ц/га/ отримують радгоспи Лівобережного Лісостепу, Північного і Центрального Степу. Найнижчу собівартість насіння мають господарства Лівобережного і Правобережного Лісостепу /1800 - 1890крб./табл. 7/.

7. Ефективність виробництва насіння цибулі ріпчастої у насінницьких радгоспах "Укрсортинасіннєвоц" /1986 - 1990рр./

Показники	Лівобережний Лісостеп	Правобережний Лісостеп	Північний і Центральний Степ	Південний Степ	в середньому по Україні
Урожайність, ц/га	2,38	1,50	2,03	1,54	1,82
Собівартість 1ц, крб.	1806	1686	1967	2208	2028
Виручка від реалізації на 1га, крб.	6501	5485	7046	5373	6377
Ціна реалізації 1ц, крб.	3572	3657	3472	3489	3504
Прибуток +/-, збиток /-/ на 1га, крб.	4203	2653	3055	1973	2686
Рентабельність, %	97,8	93,7	76,5	58,0	72,8

Найбільш розмір грошових надходжень від реалізації насіння і прибутку в розрахунку на 1га посіву одержують господарства Лівобережного Лісостепу, Північного і Центрального Степу. Ці ж радгоспи мають і високу рентабельність виробництва насіння. Високою рентабельністю характеризується насінництво цибулі ріпчастої і в радгоспах Прагобережного Лісостепу, перш за все завдяки низькій собівартості насіння і найвищим цінам їх реалізації у республіці.

У третьому розділі "Оптимізація галузевої структури насінницьких цибулесіючих господарств" характеризується модель економіко-математичної задачі, обґрунтовуються склад перемінних, обмеження, вибір цільової функції, аналізуються одержані на ЕОМ рішення економіко-математичних задач.

Оптимізація галузевої структури цибулесіючих радгоспів на перспективу вирішувалась на прикладі типових господарств, вибір яких здійснювався за методикю, розробленою Інститутом економіки АН України.

Типовим вважалось господарство, яке по забезпеченості факторами виробництва було близьким до середніх показників по групі досліджуваних господарств, а по результативності - до середньопрогресивних. До середньопрогресивних результативних показників віднесені середні серед кращої половини досліджуваних господарств. Відмінність цієї методики від інших аналогічних полягає в тому, що вона враховує значимість фактора на ефективність виробництва.

За розрахунками, типовим господарством Лісостепової зони виявився радгосп імені Крупської Глобінського району Полтавської області, у Північному і Центральному Степу - радгосп "Макстрой" Велико-Новоселківського району Донецької області та радгосп "Петромихайлівський" дольнянського району Запорізької області, у Південному Степу - радгосп "Победа" Ренійського району Одеської області.

Оптимізація галузевої структури у радгоспі імені Крупської показала, що у перспективі цибулесіючі насінницькі господарства Лісостепу розвиватимуться із насіннєво-молочним виробничим напрямком з питомою вагою насінництва овоче-баштанних культур у структурі товарної продукції біля 60%, а молока - 25%.

Внутрішньогалузева спеціалізація насінницької галузі повинна визначатися трьома основними культурами: цибулею ріпчастою /49,3% товарної продукції/, томатами /29,5% та огірками /28,3%/.

У порівнянні із фактичними даними за 1968-1969рр., у перспективі питома вага насінневої цибулі ріпчастої в товарній продукції насінництва овоче-баштанних культур зменшиться на 8,7%, а огірків - на 6,8%, томатів збільшиться на 26,8%. Що до додаткових насінневих бобових культур, то в перспективі питома вага виробництва насіння гороху зменшиться, квасолі - залишиться незмінною.

Загальна площа насінневих і маточних посівів овочевих культур збільшиться лише на 79га і становитиме 1160га, з яких 400га буде припадати на насінники огірків, 265 - гороху, 180 - цибулі ріпчастої, 163 - томатів, 162 - цибулі-матки, 70га на насінники квасолі.

Поглиблення господарської і внутрішньогалузевої спеціалізації в овочевому насінництві дозволить підвищити економічну ефективність сільськогосподарського виробництва в цілому і овочевого насінництва зокрема. Так, проектний варіант галузевої структури радгоспу забезпечить рентабельність виробництва понад 134% у порівнянні з II фактичним рівнем 66,7% у 1968-1969рр., а рентабельність овочевого насінництва - 240% проти 120,9% /табл. 6/.

При визначенні оптимальної галузевої структури в радгоспі "макстрой" було встановлено, що цибулесівачі господарства Північного і Центрального Степу повинні поєднувати насінництво овоче-баштанних культур з молочним тваринництвом, питома вага яких в структурі товарної продукції становитиме відповідно 55,3 і 28,7%.

Внутрішньогалузева спеціалізація насінневої галузі повинна визначатися трьома основними культурами - томатами, цибулею ріпчастою, кауном столовим, на які в товарній продукції цієї галузі буде припадати відповідно 31,9; 31,7; 16,0%. У порівнянні з фактичними даними за 1968-1969рр., в перспективі питома вага томатів в товарній продукції насінництва овоче-баштанних культур збільшиться на 21,9%, кавуна столового - на 12,5%, а насінневої цибулі ріпчастої зменшиться на 5,0%. Що до додаткових насінневих культур, то в перспективі зменшиться питома вага виробництва насіння буряків столових і кабачків, виробництво насіння огірків, редиски, часнику і гороху буде повністю припинено.

Загальна площа насінневих і маточних посівів овочевих збільшиться на 162 га, з яких 211 га буде припадати на насінники томатів, 176 - кавуна столового, 150 - цибулі ріпчастої, 150 - цибулі-матки, 113 - буряків столових, 113 - маточників буряків столових, 60га - на насінники кабачків.

8. Ефективність проектного варіанту внутрішньогалузевої структури насадництва овочевих культур радгоспів імені Крупської Глобинського району Полтавської області, "макстрой" Велико-Новоселівського району Донецької області, "Петромихайлівський" Болынянського району Запорізької області, "Победа" Ренійського району Одеської області.

Показники	Фактично за 1988-1989 рр.				Проект			
	імені Крупсь- кої	"мак- строй"	"Петроми- хайлівсь- кий	"Победа"	імені Крупсь- кої	"мак- строй"	"Петроми- хайлівсь- кий"	"Победа"
Вартість товарної продукції насадництва:								
тис.крб.	2783,5	989,5	3248	3303	6459,4	3056,5	6691,1	3558
% до фактичного рівня	100,0	100,0	100,0	100,0	232,1	309,2	206,0	107,7
Сума прибутку від насадництва:								
тис.крб.	1523,5	438,5	1988,5	2137	4559,6	1975,8	4626,4	2495
% до фактичного рівня	100,0	100,0	100,0	100,0	299,3	450,6	232,7	116,7
Витрати на товарну продукцію:								
тис.крб.	1260,0	550,0	1259,5	1166	1699,8	1080,7	2064,7	1063
% до фактичного рівня	100,0	100,0	100,0	100,0	150,8	196,5	163,9	91,2
В розрахунку на 100га насадників і маточників: товарна продукція, тис.крб.	252,7	124,2	258,7	417,6	547,3	311,6	472,4	355,1
% до фактичного рівня	100,0	100,0	100,0	100,0	216,6	251,0	162,6	85,0
Прибуток: тис.крб.	138,3	55,1	155,4	270,2	386,3	201,6	326,6	249,0
% до фактичного рівня	100,0	100,0	100,0	100,0	279,3	305,9	206,2	92,2
Рентабельність, %	120,9	79,7	156,9	163,2	240,0	182,6	224,1	234,7

Проектний варіант галузевої структури забезпечить рентабельність виробництва понад 69% у порівнянні з її фактичним рівнем 44,3% у 1988-1989рр., рентабельність овочового насінництва - 182,6 проти 79,7%.

Оптимізація галузевої структури у радгоспі "Петромихайлівський" показує, що у цибулесіючих господарствах Північного і Центрального Степу насінництво овоче-баштанних культур сприятливо поєднуватиметься з молочним тваринництвом; їх співвідношення у структурі товарної продукції становитиме відповідно 60,7% і 17,1%.

Внутрішньогалузева спеціалізація насінневої галузі повинна визначатися трьома основними культурами - цибулею ріпчастою, томатами і кавуном столовим, на які в товарній продукції цієї галузі припадає 47,0; 29,2; 11,4%. У порівнянні із фактичними даними за 1988-1989рр., у перспективі питома вага насінневої цибулі ріпчастої у товарній продукції насінництва овоче-баштанних культур зменшиться на 10,9%, питома вага томатів збільшиться на 21,6%, кавуна столового - на 1,7%. Зменшиться питома вага виробництва насіння додаткових культур /огірків, гороху, гарбуза кормового/.

Загальна площа насінневих і молочних посівів овочевих збільшиться на 160,9га і налічуватиме 1416га, з яких 240га буде припадати на насінники цибулі ріпчастої, 261,6 - цибулі-матки, 240 - кавуна столового, 231,1 - томатів, 216,7 - гороху, 160 - огірків, 48га - на насінники гарбуза кормового.

Розрахований варіант галузевої структури забезпечить рентабельність виробництва в радгоспі понад 116% у порівнянні з її фактичним рівнем 68,7% у 1988-1989рр., рентабельність овочового насінництва - 224,1% проти 156,9%.

Оптимізація галузевої структури в радгоспі "Победа" показала, що цибулесіючі насінницькі господарства Південного Степу в перспективі повинні мати насіннево-молочний виробничий напрямок з питомою вагою овоче-баштанних культур в структурі товарної продукції 52,3%, молока - 28,9%.

Внутрішньогалузева спеціалізація насінневої галузі повинна визначатися чотирма основними культурами - морквою, цибулею ріпчастою, кавуном столовим, баклажанами, на які в товарній продукції цієї галузі буде припадати відповідно 45,7; 36,0; 12,7; 5,6%. У порівнянні із фактичними даними за 1988-1989рр., в перспективі питома вага насіння моркви в товарній продукції насінництва овоче-баштанних культур збільшиться на 34,6%, насінневої

ріпчастої цибулі - на 1,4%, кавуна столового - на 7,6%, баклажанів - на 2,9%. виробництво перцю солодкого, патисонів, гороху, капусти качанної, петрушки, гарбузів столових і кормових буде скорочено.

Загальна площа насінневих і маточних посівів овочевих збільшиться на 211га і становитиме 106-га, з яких 265га буде припадати на насінники моркви, 186 - кавуна столового, 142 - цибулі-матки, 120 - цибулі ріпчастої, 120 - маточники моркви, 49га - на насінники баклажанів.

Запропонований варіант галузевої структури редгоспу забезпечить рентабельність виробництва понад 75% у порівнянні з її фактичним рівнем 64,0% у 1968-1969рр., рентабельність овочевого насінництва - 234,7% проти 163,2%.

Оптимізація виробничо-галузевої структури овоче-насінневих господарств виявила більш доцільні шляхи використання ресурсів і можливості збільшення обсягів виробництва насіння овочевих культур.

З теми дисертації опубліковано такі праці:


1. Вавулін А.И. Эффективность выращивания семян лука репчатого в зависимости от размещения по природно-климатическим зонам Украинской ССР // Тез. докл. науч.-практ. конф. членов НТУ агропрома и БЗО. Сумы, 1990. С.41.

2. Муковоз В.А., Вавулін А.И. Влияние концентрации посевов на эффективность производства семян лука репчатого в совхозах "Укрсортсеменов" Украинской ССР // Тез. докл. обл. науч.-практ. конф. членов ВАНТУ и СЗУ. Сумы, 1991. С.15.

3. Муковоз В.А., Лысик Б.П., Вавулін А.И. Современное состояние развития семеноводства лука репчатого в Украине. Тез. докл. и сообщ. науч.-практ. конф. на тему: "Механизмы регулирования агропромышленного производства". Сумы, 1993. С.80.

4. Муковоз В.А., Лысик Б.П., Вавулін А.И. Оптимизация отраслевой структуры семеноводческих лукосеющих хозяйств в зоне северной и центральной Степи / на примере совхоза "Макстрой" Велико-Новоселковского района Донецкой области/ // Тез. докл. и сообщ. науч.-практ. конф. Сумы, 1993. С.66.

5. Шиян В.И., Муковоз В.О., Вавулін О.І. Рекомендації для поглиблення спеціалізації в насінницьких цибулесіючих господарствах "Укрсортнасінновоц". Харків, 1993. С.7.

Бідповідальний за випуск - доктор економічних наук,
в.о. професора  Д.М.Анічін.

Підл. до друку 3.II.93. Формат 60x84 1/16. Обсяг: 1,0
ум.-друк. арк., 1,0 обл.-вид. арк. Тираж 100. Замовлення 276.

Дільниця оперативного друку ХДАУ

464102

AB 28.475

AB 28.475